

Lumea ca teatru

Note introductive (I)

Imaginea lumii ca teatru e veche. Aș zice că e veche de când lumea. Cu toate că, desigur, mai precis ar fi: de când teatrul. Tudor Vianu a întirziat cîndva asupra acestei imagini ca asupra unui foarte răspîndit motiv literar. I-a urmărit avatarurile de-a lungul vremurilor și de-a latul literaturilor și a crezut a-i descoperi obîrșia în textele — în viziunea și mijloacele de persuasiune — ale cinicului Antisthene. Acesta apropia viața (reală) a societății de viața (confecționată) a scenei, în dezbaterile privind comportamentul (rolul) omului în relațiile lui cu lumea înconjurătoare, subordonarea lui disciplinată la anume indicații, trecute într-un scenariu existențial (dramatic) de neschimbat, dinainte și „din afară” propus. Nemesis, pasămite, ținea loc de autor.

Nu mă încumet să împing cercetarea lui Vianu mai în adînc, dincolo de texte. Dar mi se pare evident că momentul Antisthene e unul foarte evoluat față de, ca să zic așa, cultura imaginii teatrale a universului. Fiindcă, în gîndirea și în formulările ucenicului lui Socrate, teatrul ni se înfățișează ca o structură deja bine și, parcă, de mult cristalizată: cu actori care învață o partitură, se pătrund de ea, intră în rol și și-l „trăiesc”; cu o ierarhie caracterologică și socială bine statornicită; cu „măști” distincte, așadar, cu o tot atît de bine statornicită dispoziție ludică (conflictuală) a măștilor. Jocul actoricesc apare, aici, filtrat de norme, de limite, de funcții, cu alte cuvinte, de o seamă de rosturi și rosturi care presupun, toate, peste aparențe, un divorț semnificativ de ceea ce e, inițial și prin natura lui, ar aparține jocului — spontaneitatea. Jocul spontan ține de începuturi, de ancestral. Și, încă: spontan e doar pornirea jocului; desfășurarea lui naște sens; deci, reflecție ordonatoare, deci, abandon al spontanului.

Dar, fiindcă veni vorba de joc: să meditam, alături de filozoful olandez Huyzinga și, măcar într-o privință — în privința datelor formale — să-l considerăm pe om caracterizat de o natură ludică, și civilizațiile și cultura umană ca pe niște produse și efecte ale acestei naturi. Dacă

e să definim teatrul din această perspectivă, a jocului, atunci, neîndoios, sîntem tentați să identificăm genetic teatrul cu însăși nașterea lumii în care el se manifestă, pe care o mimează, pe care, deci, o repetă, în fond, esențializînd-o și sintetizînd-o, scoțînd-o din regimul înfîlcării și al haosului și plasînd-o în regimul descifrărilor și al ordinii semnificative, selecțînd din aparențe substraturi, din întîmplător, deliberarea și necesarul, din vag, claritate, precizie; deschizînd, acolo unde apar fundături, ferestre și orizonturi... Elogiu al teatrului, împotriva lumii? Ar fi prezumțios și primejdios. Cu atît mai mult, cu cît — de la antici la Dante, Calderon, Lope de Vega, Shakespeare, Erasm, Voltaire, Oxenstiern, Eminescu — tot comparată cu ale teatrului (scenă, „obrazeroi, intrigi ș.a.m.d.), lumea a sîrșit, pe de o parte, prin a se contamina de elemente specific teatrale, prin a se lăsa adesea teatralizată, iar, pe de altă parte, prin a tăgădui valoarea acestor elemente, cînd ele înfrîuesc modul de a fi, de a se mișca și exprima al omului, ba, nu o dată, chiar modul de a se structura însăși conviețuirea umană. În vorbirea de toate zilele, teatrul este, în adevăr, înțeles ca o pejorație. Zicem despre anume întîmplări sau situații din viață că sînt „teatru”, „ca la teatru”, ca să denunțăm în ele caracterul lor, nu atît insolit, cît mai ales „făcut”, artificial; spusa, ori gestul, ori atitudinile semenilor noștri, cînd ies din zona deprinderilor cotidiene, rutiniere, sau cînd, prin ostentație, ne izbesc atenția, ne apar adesea, și ele, teatrale, adică lipsite de autenticitate, golite de forța convingerii, tocmai datorită efectelor demonstrative pe care vor, parcă, cu tot dinadinsul, să le iște.

Teatrul — cu mai vechile și mai noile lui canoane și convenții, menite laolaltă să fie cît mai din plin și mai riguros oglindă a naturii umane — iese din propria-i virtute și ambiție, din clipa în care **intră în viață**, din clipa în care coboară de pe scenă în lume. E un paradox. Bătrînul Nottara, scîlit la academism și la romantici, stîrnea zimbete printre elevii lui, cînd îi îndemna să pronunțe: „mai

na-tu-gaal, dragă, mai na-tu-gaal!" Că-tare paradă regească — bogată în calești, în fireturi, în uniforme, în fanfare și în tot soiul de invenții sceno și pirotehnice — se păstrează, pe retina noastră, ca o secvență operetistică a vieții sociale. Totuși, pe de altă parte, istoria reține cuvinte și gesturi — *veni, vidi, vici*, ale lui Caesar sau Xerxes biciuind valurile mării — tocmai pentru rezonanța și forța lor de penetrație, prin excelență, teatrale. De aceea, poate, Nero lua lecții de poză și poziții de la tragianul Aliturus, înainte de a se hotărî să asiste la spectacolul său al Romei în flăcări, după cum prezența lui la acest spectacol fusese, de asemenea, pregătită în baza unei caracteristice strategii a fastului; după cum, chiar locul — pe arcadele apeductului Appia — de unde să poată privi mai confortabil „scenografia” incendiului și a devastărilor, fu-

sease anume ales, mai puțin ca să vadă împăratul, cât ca să fie văzut că și cum privește. La fel, efectele retorice și „de mase” ale lui Arturo Ui-Hitler, studiate tot la un om de teatru, vorbesc despre o virtute particulară a teatrului de a crea „evenimente” și de a rotunji în „spectaculos” și în magnific derizorii. Acești dizgrățiați „puternici” ai lumii știau că lumea e, în adevăr, „spectacol” atunci când este eveniment, când intră, ca atare, în istorie și în memoria ei.

Numai că spectacolele lumii nu sînt făcute pentru a fi doar privite; ele sînt, adesea, din păcate, și trăite. „Privitor ca la teatru, tu în lume să te-nchipui”... este un îndemn dezabuzat la receptare detașată a unei lumi care nu numai că se lăsa privită, dar se și voia numai privită. Cu acest îndemn, pătrundem, însă, într-un alt capitol al fugarelor glose, pe care, pe urmele poetului, ne gîndim să le așter-nem la rubrica aceasta.

Fișier

Buletinul B.C.S.

Un util instrument bibliografic se vedește a fi Buletinul de informare documentară în cultură, seria Teatru, elaborat de Serviciul referințe științifice și de Serviciul colecții speciale ale Bibliotecii Centrale de Stat. Constituit pe două secțiuni — prima, cuprinzînd referințe documentare, sub forma fișelor adnotate (unele adnotări sînt chiar rezumate propriu-zise), cea de-a doua, index de subiecte, autori, instituții și organizații, publicații etc. — buletinul corespunde celor mai moderne criterii bibliografice. Referințele sînt clasate pe teme, iar în cadrul temelor, pe probleme. Astfel, în cadrul temei notate cu cifra de clasificare 0 (Generalități), cititorul poate urmări: teoria tea-

trului, teatrul în relație cu societatea, cu publicul, propagandă și publicitate etc. Temele (cu subtemele aferente) epuizează, practic, domeniul artei teatrale. Capitolul dramaturgie se referă la specificul textului dramatic: teoria dramei, tendințe și curente, probleme ale creației dramatice, recenzii la text etc.; arta spectacolului se clasifică în trei mari subteme: regie, scenografie și arta actorului; urmează formele speciale de teatru: pentru copii, de păpuși, TV, radiofonic, musical, pantomima etc.; viața teatrală sintetizează repertoriul stagiunii, turneele, concursurile și festivalurile (aici este inserată cronică de spectacol, care constituie partea masivă a temei); o rubrică de probleme de organizare, dotare și finanțare a teatrului, de formare profesională și învățămînt; în sfîrșit, organizații de teatru, congrese și simpozioane și, o ultimă temă, aceea a prezențelor românești peste hotare.

Problemele teatrului mondial sînt urmărite în reviste și în ziare social-culturale sau de specialitate din mai multe țări ale

lumii. Cităm aici doar cîteva titluri: „L'Avant-Scène” (Paris), „Cahier YEB” (Bruxelles), „The Drama Review” (New York), „Maske und Kothurn” (Viena), „Plays and Players” (Londra), „Teatr” (Moscova), „Theater der Zeit” (Berlinul de Est), „Travail théâtral” (Dole); lista publicațiilor, fie și numai a celor de specialitate, e departe de a fi încheiată.

Consultînd Buletinul, cititorul este în situația privilegiată de a urmări o bună parte a vieții teatrale a lumii. Colectivul de bibliografi depune un lăudabil efort pentru a ne pune la dispoziție o cuprinzătoare selecție de articole cu subiect teatral din presa lumii, ca și rezumate ale pieselor apărute prin multe reviste. De aceea, Buletinul se bucură, azi, de interesul tot mai larg al oamenilor de teatru. Încheiem cu o sugestie: să se acorde mai mult spațiu adnotărilor la articolele din presa străină, rezumatele acestora devenind astfel mai consistente.

C. R. M.